

Олена ДЕМЧЕНКО

*кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Наталя ІВАЩУК

*здобувач першого рівня вищої освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
Вінниця, Україна
ivanatala03@gmail.com*

ОБДАРОВАНА ДИТИНА У СИСТЕМІ ЦІННІСНИХ КООРДИНАТ ПЕДАГОГА

На сучасному етапі розбудови української системи освіти загалом, підготовки майбутніх учителів, зокрема, відбувається перегляд професійних цінностей. Домінантними стають педагогіка дитиноцентризму та партнерства, які орієнтують на визнання унікальності кожної дитини та створення для неї індивідуальної траєкторії особистісного зростання. Так, у Концепції НУШ відзначається, що «кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками» [6, с.14].

Прояви обдарованості дитини може виявити професійно підготовлений фахівець, у системі ціннісних координат якого має бути орієнтація на кожну особистість як потенційно здібну і талановиту. Це повинен бути педагог нової генерації, який здатний до взаємодії на новому аксіологічному рівні, у форматі наставництва (менторства). Такий підхід передбачає зміну стратегії навчання, співпрацю з обдарованою дитиною, допомогу їй тощо.

Учитель для таких дітей – це компетентна особистість, серед професійних якостей якої педагогічне покликання, високий рівень мотивації на особистісний розвиток кожної особистості. У нього повинні бути сформовані характеристики, які забезпечать ефективність спілкування і психологічної підтримки обдарованих учнів. Також учитель має володіти системою знань, які пов'язані з розвитком дітей з певним типом обдарованості (інтелектуальної, творчої, соціальної, психомоторної, художньої).

У контексті аксіологічної підготовки майбутніх педагогів загалом, роботи з обдарованими дітьми зокрема, важливим завданням є засвоєння

професійних цінностей, без чого не може бути успішною професійна діяльність. Педагогічні цінності вважаються тими особливостями, «які дозволяють не лише задовольняти потреби педагога, але мають бути орієнтирами його соціальної та професійної активності, спрямованої на досягнення гуманістичних цілей». На думку вчених, вони є «системою когнітивних утворень, поєднаних з емоційно-вольовим механізмом, внутрішнім орієнтиром особистості, що спонукає і спрямовує мотиви професійні дії й учинки особистості, визначає аксіологічний характер її професійної діяльності» [8].

Формуючи ставлення до здібних і талановитих дітей, педагоги мають урахувати, що нині підвищується соціальний запит на таких особистостей. Пов'язано це, передусім, з потребою суспільства у новому поколінні конкурентоздатних, неординарних і творчих громадян, які будуть розвивати різні сфери, а також самореалізовуватися, досягати професійних вершин. Талановиті й обдаровані громадяни нині в багатьох розвинених країнах світу вважають «національним багатством», «безцінним людським капіталом». У будь-якому суспільстві, незалежно від того, на якій стадії розвитку воно знаходиться – чи то успішна, економічно розвинена країна, чи держава, що розвивається, обдаровані люди вимагають до себе особливої уваги у різних сферах, починаючи з шкільного навчання та виховання.

Сьогодні проблема виявлення, виховання і навчання обдарованих дітей є однією з актуальних у зарубіжній і вітчизняній науці та практиці. У різні часи проблемою обдарованості займалися зарубіжні (Ф. Баррон, Б. Блум, Дж. Гілфорд, Дж. Керрол, П. Торренс, В. Штерн та ін.) та українські (В. Бажанюк, Н. Карпенко, Г. Костюк, В. Моляко, О. Музика, Р. Пономарьова-Семенова, В. Рибалка та ін.) психологи. Поняття «обдарованість» було введено в науковий обіг в середині ХІХ століття англійським психологом Ф. Гальтоном, який доводив природне походження здібностей людей. Сутність феномену «обдарованість» багаторазово переглядалося і зазнало значних змін упродовж минулого століття, на сьогодні відсутній єдиний підхід до його тлумачення. Закцентуємо, що вітчизняні психологи пояснюють обдарованість як інтегральну характеристику особистості, в основі якої «система психологічних та психофізіологічних властивостей індивіда, що забезпечує особливі досягнення, винятково успішну діяльність у певній сфері» [7, с. 214].

Проте обдарована дитина не завжди стає обдарованим дорослим, оскільки для переходу дитячої обдарованості в обдарованість дорослого

недостатньо комплексу природних здібностей або соціально значущих якостей. Розвиток обдарованості дітей складний і тривалий процес, що вимагає зусиль, як самої дитини, так і її дорослого оточення. Навіть найвидатніші прояви обдарованості в дитячі роки не є достатньою запорукою стабільних успіхів та творчої самореалізації людини в дорослому житті. Вроджені задатки – лише одна з умов складного процесу становлення індивідуально-психологічних особливостей, значною мірою залежить від довкілля, від характеру діяльності.

Відповідно до цього, аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку, що під поняттям «дитяча обдарованість» розуміється переважно потенціал особистості, можливості, які можуть бути реалізовані, але, як стверджує статистика, найчастіше вони виявляються незатребуваними. Всі обдаровані діти мають потребу в знаннях, яскраво виражений інтерес до певної галузі знань. Вони вільно і швидко оволодівають відповідними вміннями і навичками, показують високий рівень досягнень. Обдарована дитина шукає спілкування з дорослими, бо ті розуміють її краще, ніж однолітки [9, с. 28].

Актуальною є думка О.Музики, що «стосовно дітей коректніше було б говорити про потенційну обдарованість, тобто вони за певних умов можуть стати, а можуть і не стати, обдарованими». До того ж. учений додає, що «Обдаровані діти вирізняються з-поміж інших не вродженими задатками, а тим, що вони стали на шлях розвитку обдарованості» [5].

Серед сучасних напрямів, які розробляються у сфері обдарованості, є обґрунтування статусу обдарованих дітей як особистостей з особливими потребами (О. Демченко, Л. Міщик, А. Сиротюк, Є. Циганкова, Т. Яншина та ін.). У останні роки виокремлений підхід до характеристики обдарованих дітей як «атипових», оскільки їхній розвиток відхиляється від умовної вікової норми.

У психології та педагогіці поняття «норма» та «відхилення від норми» є надзвичайно важливими, водночас складними і умовними. Вони використовуються не тільки для характеристики процесу розвитку та соціальної поведінки людини, але й специфіки соціально-педагогічної діяльності відносно до них. Відхилення бувають як у бік зменшення, тобто характеризуються як негативні; так і в бік збільшення, тобто є позитивними. Зокрема, другий варіант спостерігається в розвитку, поведінці, успішності талановитих, обдарованих дітей.

Зокрема, О. Демченко [1] зазначає, що більшість дітей кожної вікової групи має так звані «типові» (середні) показники розвитку, які відповідають загальноприйнятим фізіологічним, психічним,

психологічним, соціальним нормам. Обдаровані діти відносяться до специфічної групи осіб, що характеризуються розвитком, яке відрізняється від умовної норми, і чії освітні потреби виходять за рамки загальноприйнятих стандартів.

Одним з аспектів наукових досліджень є вивчення соціально-психологічних проблем обдарованих дітей і підлітків, серед яких: труднощі спілкування з однолітками та дорослими – вчителями та батьками, недостатня саморегуляція (невміння керувати собою у важких ситуаціях, долати невдачі, працювати в умовах монотонної та нудної діяльності), труднощі розвитку креативності та труднощі професійної профорієнтації через надмірну широту інтересів тощо.

Як стверджує О.Демченко, «з одного боку, обдаровані діти мають досить високий рівень розвитку спеціальних і загальних здібностей, креативні, оригінальні, працелюбні й цілеспрямовані, показують високі успіхи в одному або декількох видах діяльності. З другого боку, позитивні особистісні якості обдарованої дитини, як допомагають їй досягати високих результатів у сфері її творчої діяльності, так і стають джерелом конфліктів емоційного характеру» [2, с.15].

Серед проблем, на яких дослідники акцентують увагу, це неправильне ставлення батьків до «факту обдарованості дитини». Зокрема, спостерігаються антиінтелектуальних установки, негативним наслідком яких є прагнення багатьох батьків бачити свою дитину такою, як усі. Як результат, страждають не лише батьки, а й самі обдаровані діти, для яких головним стає не виділятися, не бути «білою вороною». Все це негативно впливає на їхню самооцінку, а в кінцевому результаті – на формуванні особистості.

Завдання педагогів і психологів у роботі з обдарованими дітьми полягає не у пасивному спостереженні за їхнім особистісним зростанням, а у створенні умов для формування внутрішньої мотивації діяльності та системи цінностей, які створюють основу для розвитку особистості. Виявлення дитячої обдарованості, як потенціалу, її розвиток і перехід в обдарованість, як стали характеристику дорослої людини, має велике значення для сучасного суспільства, яке потребує професійних кадрів, здатних досягти високих результатів у професійній діяльності. Нові виклики сучасності вимагають від людини прояву як високої активності, а й можливості нестандартної поведінки.

Українські дослідники наголошують на необхідності психолого-педагогічної підтримки обдарованих дітей, яка є важливим напрямом професійної діяльності, метою якої визначено «створення умов для

становлення обдарованої дитини як особистості, визнанні її унікальності, індивідуальності, розкритті та підтримці її актуальних і потенційних можливостей у процесі соціалізації та навчання» [3, с. 3].

Постає питання розробки ефективних шляхів і методів розвитку обдарованих дітей в умовах закладу освіти, починаючи з раннього віку. Особливо така проблема значуща щодо молодшого шкільного віку, що є сензитивним на формування багатьох здібностей, які можуть виявитися як обдарованість.

Отже, на сучасному етапі розбудови системи освіти важливим напрямом є засвоєння майбутніми педагогами, які будуть працювати з обдарованими дітьми, нових парадигм і професійних цінностей. Аксіологічна складова є невід'ємною частиною професійної культури вчителя нової генерації, зорієнтованого на особистісний розвиток кожної дитини як унікальної та неповторної особистості. У процесі взаємодії педагога та обдарованого учня важливе значення відіграють не лише особистісні та індивідуальні особливості дитини, її екстраординарні здібності, а й позиція педагога, його здатність виявляти обдарованість. У системі ціннісних координат учителя має бути вироблене правильне ставлення до обдарованих учнів, високий рівень мотивації на забезпечення психолого-педагогічного супроводу талановитих дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук.пр. Випуск 51. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С.137-143.
2. Демченко О.П. Соціальні проблеми обдарованих дітей як особистостей з особливими освітніми потребами. Медико-соціальні проблеми в теорії і практиці соціальної роботи: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Глухів: Глухівський НПУ ім. О.Довженка, 2018. С.12-17.
3. Інтерактивна психолого-педагогічна підтримка соціалізації обдарованих старшокласників : методичний посібник / М. С. Гальченко, К. А. Андросович, Л. І. Ткаченко, О. А. Ковальова, Л. М. Найдьонова. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. 136 с
4. Кириченко С. В. Організаційно-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в системі освіти Австралії : дис... на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук; спеціальність 13.00.01 загальна педагогіка та історія педагогіки. К., 2016. 244 с.
5. Музика О.Л. Як розвивати обдарованість і чи можна її втратити? Обдарована дитина. 2006. №3. С.11-16.

6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. К. 2016. 34 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
7. Пономарева-Семенова Р. О. Теоретико-методичні засади визначення взаємозв'язку когнітивних та особистісних чинників розвитку обдарованості. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: збірник наукових праць / за ред. В.О. Моляко. Т. 12. Вип. 3. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. С. 210–219.
8. Самсоненко Н., Гончарова О. Система педагогічних цінностей викладачів як передумова ефективного навчання студентів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця”: тези доповідей, 30 – 31 травня 2019 р. Х.: ХНЕУ імені Семена Кузнеця, 2019. С.400-402.
9. Стародубцева Н. В. Обдарованість: діагностика і система роботи із здібними дітьми. Управління школою. 2007. № 12. С. 28-41.

Лариса ОРОНОВСЬКА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
ldd260898@tpu.edu.ua*

Сун ЛАН

*аспірантка,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ШКІЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОГО КИТАЮ ТА УКРАЇНИ

Постановка проблеми.

Історія музичного мистецтва, зокрема вокального виконавства та навчання співу в Китаї починається з глибини століть, але система вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті західної вокальної культури в країні досить молода. Раніше китайська модель підготовки співаків будувалась суто на особливостях давньої національної вокальної культури. Протягом століть, приблизно з II тисячоліття до н.е., й до початку XX століття, основні школи вокального мистецтва майже не зазнали реформування (*Гребенюк, Назарова, 2021*). З кінця XX століття в Китаї почався новий етап модернізації музично-